

УДК 165.6/.8

Павлов Юрій

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІ ВЕРСІЇ «ДЕІДЕНТИФІКАЦІЇ» СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Доповідь присвячена аналізу основних аспектів становлення особистості в структурах постмодерністського сприйняття об'єктивної реальності. Автор робить висновок, що в рамках сучасного гуманітарного знання людина втрачає власну ідентичність і розчиняється у множинності світоглядних конструктів постмодерну.

Ключові слова: постмодернізм, ідентичність, деідентифікація, суб'єкт, особистість.

Pavlov Y. The postmodern versions of the deidentification contemporary person

This text is dedicated to analysis main aspect formations to personalities in structure postmodern perceptions to objective reality. The author draws a conclusion that within the framework of modern humanitarian knowledge person loses his own identiti, but opens in ensemble the worldoutlook to designs of postmodern.

Key words: postmodern, identify, deidentification, entity, person.

Павлов Ю. Постмодернистские версии «деидентификации» современного человека

Доклад посвящен анализу основных аспектов становления личности в структурах постмодернистского восприятия объективной реальности. Автор делает вывод, что в рамках современного гуманитарного знания человек утрачивает собственную идентичность и растворяется во множестве мировоззренческих конструктов постмодерна.

Ключевые слова: постмодерн, идентичность, деидентификация, субъект, личность.

Становлення новітньої картини світу на засадах постмодерністської пізнавальної стратегії пов'язується, перш за все, з пошуками новітніх засобів та моделей самоідентифікації людини

в її життєвому середовищі. Разом з тим цей процес відбувається досить складно, адже вся попередня гуманітарна традиція в межах постмодерністських настанов виступає лише як досконала система духовного примусу і насильства, освячена світоглядними, філософськими, науковими конвенціями. Формування нового соціокультурного простору постмодерну є несумісним з практикою легітимації історичним досвідом, традиційними ціннісними конструктами сучасних життєвих реалій. Держава і церковні організації визнаються в постмодернізмі джерелами насильства над особистістю і перешкодами на шляху творчої самореалізації конкретної людини. Вони втрачають функції суб'єктів, що конституують ціннісно-нормативні орієнтири суспільства. Ідея про необхідність відсутності інституту державної влади як джерела репродукції морально-етичних імперативів трансформується в постмодерні в ніцшеанське положення про «смерть Бога» як регулятора поведінкових мотивацій індивіда, внутрішнього морального критерію і виступає базисом постмодерністської парадигми.

Природні цінності людства, «узаконені», насамперед, у стандартах релігійної (християнської) етики, є для постмодерну ілюзорними конструкціями, що обмежують свободу особистості, абсолютизуючи унітарні істини, виключають варіативність вибору прийнятних шляхів розвитку. Практика деконструкції – основної методології постмодерністського дискурсу – має на увазі розщеплення ціннісних ідеалів минулого, включення їх у плюралістичну структуру варіювання індетермінованих смислів, конотацій, варіантів. У цій ситуації розмивається і саме поняття норми як сталого критерію оцінки дійсності, зникає грань між нормою і патологією, що веде до втрати звичних ціннісно-нормативних орієнтирів, які виконували функцію локалізованих ферментів індивідуального буття, включеного в потік історії.

«Людина постмодерну» вже не виступає як активно діючий суб'єкт, що більшою чи меншою мірою впливає на хід історії. Процес соціалізації індивіда відбувається не в рамках об'єктивно функціонуючих процесів суспільного життя, а в потоці постмодерністської множинності «варіантів буття», де суб'єкт сам формує власну соціокультурну реальність, що не має чітко окреслених меж і є тимчасовим, локальним «життєвим світом» індивіда, який відповідає його ситуативним бажанням та інтересам. Відповідно до постмодерністських настанов, особистість не має

власного «Я» у традиційному смислі слова, вона не здатна до самоідентифікації і розчиняється в наявній культурі. Вона виступає лише як знак, як маска, і тому позбавлена конкретних соціокультурних якостей. Така особистість уникає різних узагальнень та істин, що мають тоталітарний характер.

Індивід стає самодостатнім, замикаючи на себе всю множинність світу, його особисте сприйняття дійсності постає як критерій істинності, а множинність інтерпретацій наявного у людини знання сприяє розкриттю повноти та різноманітності світу. Відповідно до постмодерністських тлумачень, людина є лише суб'єктом мовних і текстуальних ігор, вона не пізнає реальність, а тільки її інтерпретує. Під впливом теоретиків структуралізму та постструктуралізму (Р. Барта, Ж. Лакана, М. Фуко, Ж. Дериди), апологетів ідеї панмовного характеру мислення свідомість людини була ототожнена з письмовим текстом як єдино можливим засобом її фіксації. У кінцевому підсумку ця ідея звелась до того, що буквально все стало розглядатись як текст: література, суспільство, культура, історія. Думка, що історія може бути прочитана як текст, породила сприйняття суспільного процесу як єдиного інтертексту. Прихильники такої позиції почали називати інтертекстуальністю ту текстуальну інтерпретацію, яка відбувається в середині окремого тексту. Для суб'єкта, що пізнає, інтертекстуальність – ознака того способу (методу), яким текст прочитає історію і вписується в неї. Людина розчиняється в текстах-свідомостях, що утворюють великий інтертекст. Інтертекстуальність фактично стає новим методом осягнення світу та самоідентифікації в ньому людини.

Суспільне та індивідуальне буття особи вже не раціоналізується в системі чітко визначених понять та категорій, дійсність пізнається лише як інтерпретація чи реінтерпретація знаків (текстів). Людина постмодерну є суб'єктом «мовних ігор». Вона сама деконструє власну реальність як текст, як сукупність суб'єктивних, індивідуальних «позначень». Історія як текст у межах методології деконструкції існує автономно від суб'єкта, пізнавальна діяльність якого спрямована лише на «витлумачення» її в рамках власної мовленнєвої структури без жодних претензій на об'єктивну істину.

Характерними ознаками постмодерністських практик є визнання автономності суб'єкта від «тоталітарних засад» минуло-

го, фіксація плюралізму принципів, ідей, концепцій, їх постійної конкуренції, а також розрив з традиціями і здобутками минулого, критика теорії «спадковості», як трансляції поведінкових зразків, цінностей, ідеалів, врешті-решт самого історичного досвіду між поколіннями. Має місце постулювання принципу «спонтанної незалежності» людини як самодостатньої, сформованої особистості, рівного партнера по міжособистісній комунікації. Постмодернізм взагалі відкидає необхідність самоідентифікації особистості, пропагує ідею розчинення індивідуальності в структурі соціальних взаємозв'язків.

Показовим у цьому контексті є приклад деідентифікації особистості, включеної в поле комунікаційних процесів. Досягнення засобів зв'язку і комп'ютерної техніки в останні десятиліття не просто кардинально розширили можливості доступу людей до інформації і швидкість її оброблення, а й створили суспільство нового типу – суспільство комунікативне. У комунікативному суспільстві саме спілкування все більше деперсоніфікується, знеособлюється. Люди можуть роками спілкуватися за допомогою електронної пошти, залишаючись один для одного інкогніто, загадкою, містером «Ікс». Найяскравіше це проявляється на прикладі створення в Інтернеті незліченої кількості чатів, форумів – своєрідних інтерактивних спільнот, де кожен учасник незрими нитками зв'язаний з багатьма таким ж, як і він. Просте, живе спілкування перетворюється в суху комунікацію. Розчарування в раціональному світі, втрата звичної системи регулятивних механізмів та принципів у взаєминах людини зі світом призводить до створення штучних, ілюзорних конструктів, що виступають для людини «замінниками» об'єктивної дійсності.

Проголошуючи розчинення індивіда в дійсності, роблячи ставку на постійно мінливий його соціальний статус, який практично не піддається чіткому фіксуванню, абсолютизуючи багатоманітність буття, надмірно захоплюючись комунікативністю, процедурами розуміння і трактування тексту, постмодернізм, по суті, і не намагається вибудувати власну чітку концепцію перспектив людського буття. Він свідомо усувається від пошуку шляхів вирішення проблем, що характерні теперішньому стану розвитку цивілізації. Відбувається зняття відповідальності історичних суб'єктів за результати діяльності як щодо сучасників, так і до майбутніх поколінь. Фактично суб'єкт вилучається із

системи «минуле – сьогодні – майбутнє» і розглядається не як творче начало, активний учасник суспільних змін, а в ролі інтерпретатора текстів, впорядковувача історичних фактів та подій, компонента комунікативних процедур. Постмодернізм, по суті, розчиняє індивіда в дійсності, точно так, як майбутнє розчиняє в сьогодні.

Фактично людина епохи постмодерну живе тільки «тут і тепер», виключно сьогоднішнім днем, майже не задумуючись про день завтрашній і не використовуючи уроків минулого. Вона подібна до дерева без коріння, не має чіткої опори в просторово-часовому континуумі, тому існувати та розвиватись їй нелегко. Нерідко відбувається призупинення духовного росту і взагалі розвитку. Людина великою мірою асоціалізується, у неї формуються комплекси самозвеличення, егоцентризму, морального релятивізму. За великим рахунком такому індивіду майбутнє байдуже, воно виступає стосовно нього як невизначеність. Відповідно, ми можемо говорити про своєрідний процес постмодерністської «деідентифікації» людини, для якої існує лише власне «Я» в рамках її особистісних уявлень про себе і навколишній світ.